

KELÂMÎ DERGÂHI

NECDET TOSUN*

Şehremini'nin Odabaşı semtinde bulunan Kelâmî Dergâhi, Kelâmî Mustafa Efendi el-Halvetî (ö. 1738) tarafından kurulmuştur. Başlangıçta Halvetî tarikatına bağlı olan dergâh, XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren el değiştirmiş ve postnişinliğe XIX. yüzyıl ortalarına kadar farklı tarikatlardan şeyhler geçmiştir. Bunun ardından bir süre boş kalan dergâhın postnişinliğine Meclis-i Meşâyih tarafından, Kâdirî tarikatından Çadircı Şeyh Mehmed Raşid Efendi (ö. 1878) getirilmiştir. Bu şeyhin ardından yine farklı tarikatlardan şeyhler geçmekle birlikte dergâh, resmî olarak Kâdirî tarikatına bağlı kalmıştır. Dergâh şeyhliği 1893 tarihinde, aynı zamanda Kâdirî tarikatından da icazeti bulunan Nakşî Şeyhi Erbilli Muhammed Esad Efendi'ye (ö. 1931) tevcih edilmiş ve o, dergâhın son postnişini olmuştur. Esad Efendi, Mevlana Hâlid-i Bağdadî'nin halifelerinden Tâhâ el-Hakkarî'nin halifesi olan Nakşibendî Şeyhi Tâhâ el-Harirî'ye intisap etmişti. Fatih Camii'nde *Hâfız Dîvânı* okutmuş, II. Abdülhamid'in damadı Halid Paşa kendisini saraya davet ederek, sohbetlerinden istifade etmiştir. Bir süre sonra boş durumdaki Kelâmî Dergâhi şeyhliğine getirildi. Bazı kötü niyetlilerin jurnalleri sebebiyle 1900 yılında II. Abdülhamid tarafından memleketi Erbil'e sürgüne gönderilmesiyle buradaki irşat faaliyeti kesintiye uğradı. Ancak farklı yerlerdeki müritlerine mektuplar göndererek irşat faaliyetlerini sürdürdü ve II. Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'a döndü; Kelâmî Dergâhi'nı yeniden inşa etti (1909). Bu dönemde başta Cemiyet-i Sufiye ve Meclis-i Meşâyih olmak üzere çeşitli kurumlarda önemli görevler

* Marmara Üniversitesi

üstlendi, tekkelerin kapatılmasına kadar irşat faaliyetini Kelâmî Dergâhi ile Üsküdar'daki Selimiye Dergâhi'nde sürdürdü. 1925'te tekkelerin kapatılmasından kısa bir süre önce bu dergâhi ziyaret eden Danimarkalı Carl Vett, buradaki izlenimlerini ve Şeyh Esad Efendi'nin sohbetlerini canlı bir şekilde anlatır. Şeyh, söz konusu tarihten sonra Erenköy Kazasker'deki evinde inzivaya çekildi. 1930'da Menemen Hadisesi dolayısıyla oğlu ile birlikte, Menemen'e götürülüp yargılandı ve orada vefat etti. Dergâhın kapanması ve ardından Esad Efendi'nin vefat etmesi, bu maneviyat ocağının tamamen ortadan kalkması anlamına gelmiyordu. Aksine irşat faaliyeti Esad Efendi'nin halifesi Mahmud Sami Ramazanoğlu (ö. 1984) tarafından 1950'li yıllardan itibaren daha da yaygınlaştırılarak sürdürüldü, dergâh, İstanbul ve Anadolu'da ilim, irfan, kültür ve ahlak okulu olarak devam etti. Ramazanoğulları Beyliği'ni kuran hanedanın soyundan gelen Mahmud Sami Efendi, Darülfünun Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Sami Efendi, Kelâmî Dergâhi'nde bir yandan tasavvufi eğitim alırken, bir yandan da tekkenin hizmetlerini yerine getirirdi. Tekkelerin kapatılmasından sonra irşat faaliyetlerine memleketi Adana'da özel sohbetler şeklinde devam etti. 1954 yılında İstanbul'a gelip Erenköy'e yerleşti ve Zihnipaşa Camii'nde vaazlar verdi. Evi ve vaaz ettiği cami Erenköy'de olduğu için sevenlerinin oluşturduğu gruba halk arasında "Erenköy cemaati" adı verildi. Bu vaaz ve sohbetlerine fakir, zengin, esnaf, işçi, memur, tüccar gibi toplumun her kesiminden insanlar katılmış ve feyz almıştır. Mahmud Sami Efendi, müritlerine Nakşibendî evradının yanı sıra teberrüken Kâdirî evradı da telkin ederdi. Modern dönem İstanbul'unun manevi kültürünün şekillenmesinde önemli bir role sahip âlimlerinden

1- Nakşî gülü (Mecmûa)

biri olan Mahmud Sami Efendi'nin özellikle tefsir ve sahabe hayatını konu alan eserlerinden geniş kitleler istifade etti. Mahmud Sami Efendi'nin vefatından sonra onun irşat vazifesini Konyalı Musa Topbaş Efendi (ö. 1999) devam ettirdi. Ailesinin dinî bir eğitim almasını istemesi üzerine Elmalılı M. Hamdi Yazır'dan Kur'an-ı Kerim ve din dersleri, Mustafa Âsım Yörük'ten Arapça ve dinî bilgiler, Hattat Hâmid Aytaç'tan hüs-ni hat dersleri aldı. Bekir Hâki Yener, Tâhirü'l-Mevlevî, Babanzade Ahmed Naim, Ali Yekta Efendi ve Ömer Nasuhi Bilmen gibi âlimlerin sohbetlerinden istifade etti. Sami Efendi'nin vefatından sonra manevi talebelerinin irşat vazifesini devam ettirdi. Musa Efendi, birçok hayır müessesesinin kurulmasına öncülük eden bir aileden geliyordu ve 1980'li yıllardan itibaren bu müesseseler yanında, Aziz Mahmut Hüdayî Vakfı çerçevesinde faaliyetlerini yürüttü.